

GRANTOFTEGAARD NYTTEHAVER 2025

OM GRANTOFTEGAARD

Grantoftegaard ligger i den idylliske landsby Pederstrup, med gadekær og gamle bindingsværkshuse. Alligevel er gården tæt på storbyen - blot 5 minutter på cykel eller 15-20 minutter på gåben fra Ballerup S-togsstation (følg stien mod Pederstrup).

En af hjørnesteenene på Grantoftegaard er formidling om økologisklandbrug – gennem sit virke som besøgs-gård. Grantoftegaards nyttehaver er derfor kun en naturlig forlængelse af det arbejde, der allerede sker på gården.

Du kan få information om dyrkning af økologiske nyttehaver her i hæftet. Der er fem moduler om alt fra såning til høst, plante- og dyrkningsvejledning mm. Men først lidt praktiske informationer.

PRAKTISKE INFORMATIONER

I er velkommen til at arbejde i jeres nyttehaver fra kl. 8.00-22.00 - lige fra vi mødes allerførste gang og til vi siger tak for i år og lukker.

Der er mulighed for at I kan opbevare jeres haveredskaber i containeren ved nyttehaverne på eget ansvar. I er meget velkomne til at kigge på de andre grøntsagsområder i marken for inspiration, men vi beder jer ikke at gå gennem grøntsagerne – og naturligvis heller ikke høste.

Toilet ved haver. Husk at låse dør.

Et godt råd er at komme I praktisk tøj og fodtøj (regntøj, hvis nødvendigt).

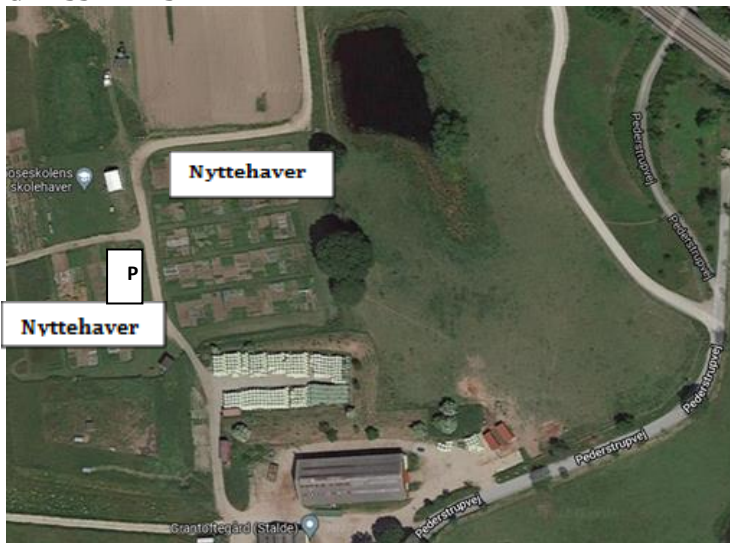
Parkering - se kortet nedenfor. Benyt kun ekstraparkeringen, hvis der ellers ikke er plads til din bil.

NB. Det er en arbejdende gård, derfor beder vi jer om at gå gennem gården, ikke løbe. Det er også vigtigt, at I holder øje med kørende maskiner og er sikker på, at de ansatte har set jer, inden I går forbi.

Al færdsel på Grantoftegaards område er på eget ansvar og børns færdsel er forældrenes ansvar. Vi vil bede jer om at fortælle jeres børn, at de ikke må klatre på baller og maskiner eller andet af gårdens udstyr. •

I må gerne kigge på dyrene, men ikke fodre dem.

VIGTIGT: HOLD STIER OG GRÆSAREAL FRI FOR STEN OG ANDRE FREMMEDLEGEMER SOM ØDELÆGGER GRÆSSLÅMASKINEN.

MODUL 1 – SÅNING

PLANTERS BASALE BEHOV

Vand er livsvigtigt for planterne. Vand er bl.a. vigtigt, fordi det transporterer næringsstofferne rundt i planten og giver den spændstighed, som planter skal bruge for at holde sig oprejst.

Sollys er nødvendig for planternes overlevelse. Sammen med vand gør lyset planterne i stand til at lave fotosyntese, det vil sige at omdanne lyset til organisk stof, så de kan vokse og formere sig.

Næring - Ligesom mennesker og dyr har planter også brug for bestemte næringsstoffer for at overleve - f.eks. kvælstof, fosfor og kalium. Når alle næringsstoffer er til stede, trives planterne.

SÅNING (se også side 6)

Frø har behov for et fint såbed uden klumper. Som en tommelfingerregel siger man, at jo mindre frøet er, desto finere skal såbedet være, og jo større frøet er, desto dybere skal frøet sås.

Sådan sår man:

Lav en lille rille i jorden. Så frøene efter dyrkningsvejledningen, som du får udleveret. Dæk frøene og vand herefter forsigtigt.

HVORDAN KUNNE DIN NYTTEHAVE SE UD?

Der er mange måder at opdele din nyttehave på. For at sikre det bedst mulige resultat bør man forsøge at opdele sin nyttehave i fire områder med bestemte grøntsager dyrket i hvert af de fire områder (se også side 6). Hvis man dyrker de samme grøntsager på det samme sted år efter år opbruges jordens næringsstoffer og der kan komme problemer med sygdomme og skadedyr (se modul 2).

MODUL 2 – UKRUDTS- OG SKADEDYRSBEKÆMPELSE

Pasning af en nyttehave er altid en kamp imod ukrudt og skadedyr. Men du kan gøre livet nemmere for dig selv, ved ikke at lade dem tage overtaget fra starten. Det er det hele værd i sidste ende.

HVORDAN BEKÆMPELSE MAN UKRUDT

Fjern ukrudtet, inden det vokser sig for stort. Vælg den rigtige strategi (fjern etårigt ukrudt med hånd lugning eller hakkejern og grav flerårigt ukrudt op med hele roden)

Der er mange, som ikke bryder sig om havearbejde, fordi de ikke kan lide ideen om at luge ukrudt. Det er faktisk ikke så slemt, så længe man fjerner ukrudtet efterhånden, som det kommer frem. Det kan ligefrem være et afslappende og endda terapeutisk stykke arbejde.

HVEM BOR I DIN NYTTEHAVE?

Husk at holde øje med skadedyr og sygdomme. Fjern straks angrebne planter, så resten af din og de andres nyttehaver ikke påvirkes

En af de bedste måder at holde skadedyr og sygdomme væk fra din nyttehave, er at dyrke et bredt udvalg af grøntsager og sørge for, at grøntsagerne skifter plads hvert år. Dyrkning af de samme grøntsager år efter år opformerer nemlig bestemte sygdomme og skadedyr og skaber grobund for de uheldsmæssige planter, dyre- og insektarter. Dyrk blomster, der tiltrækker insekter som mariehøns, som med glæde vil spise dine skadedyr.

MODUL 3 – JORDFORBEDRING

Jorden er hjertet i din økologiske nyttehave. At ignorere jorden er at ignorere en af havens vigtigste elementer. Jorden giver næring til grøntsagerne og det bedste man kan gøre for at sikre stærke og sunde planter, er at have en sund og frugtbar jord. Jorden er grundgødet. Du kan give særligt krævende planter lidt ekstra kompost fra bunken.

Undgå vanding i stærk sol. Undgå at gøre jorden kompakt – planterne skal kunne slå rødder. Sørg for, at jorden er beplantet, da planterne bl.a. holder på de fine partikler og hjælper med at skabe en god struktur i jorden.

Regnorme er din ven. De producerer helt automatisk en naturlig gødning, når de spiser døde blade m.m. i haven, og skaber luftlommer, som gør det lettere for planterne at slå rødder. Pas godt på ormene og de vil hjælpe dig med at forbedre jorden.

MODUL 4 – ØKOLOGISK HAVEBRUG

Økologisk dyrkning betyder kort sagt, at grøntsager dyrkes uden brug af sprøjtemidler og kunstgødning. Dette er med til at sikre, at naturen og grundvandet ikke forurenes unødigt, Vi har besluttet, at evt. vanding foretages med vandkande, så vandet udnyttes optimalt.

Men økologisk dyrkning er mere end det. Det er et system, som sigter på at forbedre jordens frugtbarhed, vedligeholde økosystemet og fremme menneskers sundhed på en naturlig måde - på både kort og lang sigt.

OM AT SAMARBEJDE MED NATUREN

I stedet for kunstgødning bruger vi naturgødning (staldgødning, grøngødning og andre typer organisk gødning), suppleret af et godt sædskifte. I stedet for at anvende sprøjtemidler, forsøger vi at give planterne så optimale vækstbetingelser som muligt, hvilket øger deres modstandskraft. Det drejer sig om at opnå en god balance mellem insekter, planter, fugle, orme mm. for at eventuelle skadedyr bliver holdt nede af deres naturlige fjender.

ØKOLOGISK REGELSÆT

Husk at din nyttehave er økologisk og at den derfor skal dyrkes efter det økologiske regelsæt. Du kan finde svar på mange af dine spørgsmål i 'Aftalen om det økologiske regelsæt', som du får udleveret.

Husk at aflevere den udleverede aftale i underskrevet stand til Grantoftegaards gartner Johannes Munk, inden I går hjem fra intromødet.

MODUL 5 – HØST

Der er få glæder i livet, som slår tiden i din køkkenhave, at lytte til fuglene, mens du arbejder og beundrer naturen. Nu er det tid til at nyde frugten af dit arbejde. Når du dyrker mange forskellige grøntsager, har du noget at nyde og smage på gennem hele sæsonen. Allerede fra den tidlige sommer begynder rnan at høste de første salater, små lækre sommergulerødder og de første nye kartofler. Høsten strækker sig helt ind i vinteren, hvor kål og porrer kan høstes og bruges i julemaden.

SUCCEFULD HØST

For at få den bedste og mest friske smag, høst da kort tid før, du skal bruge grøntsagerne. Stå imod fristelsen til at høste grøntsagerne, før de er fuldt udviklede.

OPBEVARING OG KONSERVERING

Når du ikke at spise det hele på én gang, kan de fleste grøntsager opbevares i noget tid, eller konserveres, så de kan holde sig gennem hele vinteren. Eller giv dine ekstra hjemmedyrkede grøntsager til venner og familie.

MERE OM SÅNING

Frø har behov for et fint såbed uden klumper. Som en tommelfingerregel siger man, at jo mindre frøet er, desto finere skal såbedet være, jo større frøet er, desto dybere skal frøet sås.

Jorden skal også være varm – helst min. 7 grader, da frøene ellers bare ligger og rådner.

HVORDAN SÅR MAN?

Læg en snor ud, så du kan så i en lige linje

Lav en lille rille med hakkejern. Dybden af rillen er afhængig af frø størrelsen. De fleste finere frø plejer man at så i en dybde af 1cm, større frø sår man dybere. Spørg, hvis du er i tvivl.

Så frøene i den afstand, der er nævnt i plantevejledningen, s. 9.

Marker enden af rækken med et planteskilt

Dæk frøene forsigtigt, klap med rivens bagside og vand forsigtigt

TIP: Hæld altid frøene op i din håndflade, så du har helt styr på frøene og så herfra - undgå at så direkte fra frøposer

GENTAGEN SÅNING

Hvis man sår et større areal, kan man i nogle tilfælde ikke nå at spise alle grøntsagerne, inden de bliver dårlige. Nogle grøntsager er det derfor en god ide at så 'lidt og tit', så grøntsagerne når modenhed på forskellige tidspunkter. Det er især aktuelt for grøntsager som radiser og salat, som ikke kan opbevares ret længe. Når man sår gentagne gange, plejer man at så 'halve' rækker med c
a. 2 uger mellem såningerne.

FORKULTIVERING ELLER DIREKTE SÅNING?

Nogle grøntsager er fordelagtige at så i pletter i et drivhus. Årsager til dette kan bl.a. være:

- For at få en længere vækstsæson (gælder især for grøntsager, som har en længere udviklingstid)
- For at få tingene i gang tidligere
- For at man kan plante med den helt rigtige afstand, når man planter ud
- For at undgå at så for meget og for tæt, så man skal luge det meste væk igen

Kål og porrer er sået i drivhuset. De er klar til jer som udplantningsplanter senere i maj eller starten af juni, hvor I får dem fra os. Vand dem godt inden du planter, og følg dyrkningsvejledningen.

RÆKKER ELLER BLOKKE?

Du kan vælge, om du vil så dine grøntsager i rækker eller blokke. Der er fordele og ulemper ved begge systemer. Vælg det der passer dig bedst.

RÆKKER

Grøntsagerne sås i en enkelt række. Rækkerne er adskilt med en afstand der er bredere end planterne, så der er et stykke bar jord imellem planterne. Jorden imellem planterne fungerer som en sti så man kan komme til sine grøntsager.

FORDELE VED AT SÅ I RÆKKER

Det er nemt at gå imellem grøntsagerne, når man skal luge ukrudt og vande. Det er nemmere at holde øje med sygdomme og skadedyr

Der kan komme masser af luft gennem planterne, hvilket nedsætter risikoen for svampesygdomme Grøntsagerne får maksimalt lys til at vokse.

ULEMPER VED AT SÅ I RÆKKER

Man har flere stier og derfor et mindre areal at dyrke

Flere stier betyder hurtigere ukrudtsvækst, da der er mere bar jord

BLOKKE

Grøntsagerne dyrkes i firkanter eller rektangler i stedet for i enkelte rækker. Dette betyder at man kan undgå at bruge unødvendig plads på stier. Denne metode er især velegnet til dem, som har et lille areal at dyrke grøntsager på. Grøntsager sås eller plantes med lige stor afstand til alle sider. Pga. en tættere plantning kræver plantning i blokke en ukrudtsfri, fertil og vel drænet jord, rig på organisk materiale.

FORDELE VED AT SÅ I BLOKKE

Færre stier og derfor mere plads til at så grøntsager på

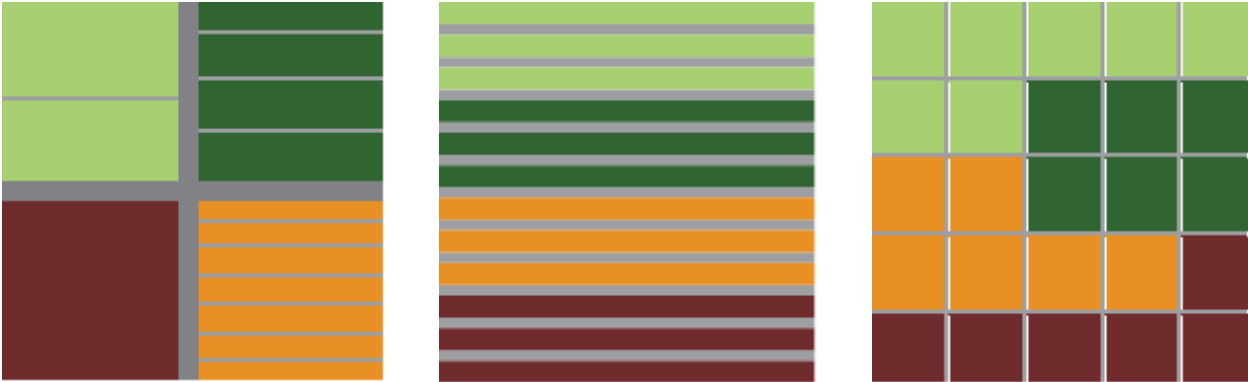
Mindre ukrudtsvækst, da grøntsagerne dækker hele jorden

ULEMPER VED AT SÅ I BLOKKE

Det kan være svært at komme gennem grøntsagerne for at luge og vande

Dårlig luftcirkulation gennem planter, hvilket kan give sygdomme

Det er sværere at holde øje med sygdomme og skadedyr.

HVORDAN KAN DIN NYTTEHAVE SE UD?

I nyttehaven forsøger man ofte at lave et sædskifte, dvs. man opdeler sit areal i områder, med bestemte grupper af grøntsager i hvert område. Året efter vil grøntsagerne blive flyttet rundt i nyttehaven, så de dyrkes på et nyt areal i forhold til året før. Hvis man dyrker de samme grøntsager på det samme sted år efter år, opbruges jordens næringsstoffer og der kan komme problemer med sygdomme og skadedyr.

Flerårige vil i år være samlet i fælles have som forsøg, med fælles pasning.

En nyttehave deles typisk op i 4 områder, fordelt i følgende grupper:

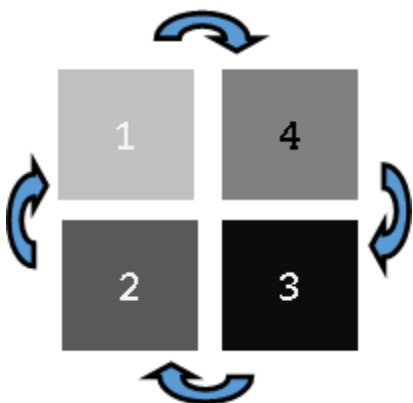
Gruppe 1. Bælgplanter - ærter, bønner, hestebønner

Gruppe 2. Korsblomstrede - kålplanter, kålrabi og radiser

Gruppe 3. Rodfrugter og løg - gulerødder, rødbeder, gule løg, rødløg, porrer, salat

Gruppe 4. Kartoffler

Sædskifte fungerer som vist nedenfor:

Hvor man dyrker bælgplanter mv. dette år, kommer korsblomstrede næste år, rodfrugter og løg året efter og kartofler i år 4.

Grøntsager med en kortere udviklingstid kan plantes imellem grøntsager med en længere udviklingstid. F.eks. har radiser en hurtig udviklingsperiode på 4-6 uger. De kan derfor plantes mellem kålplanter, som har en lang udviklingstid. Sådan kan man udnytte pladsen optimalt.

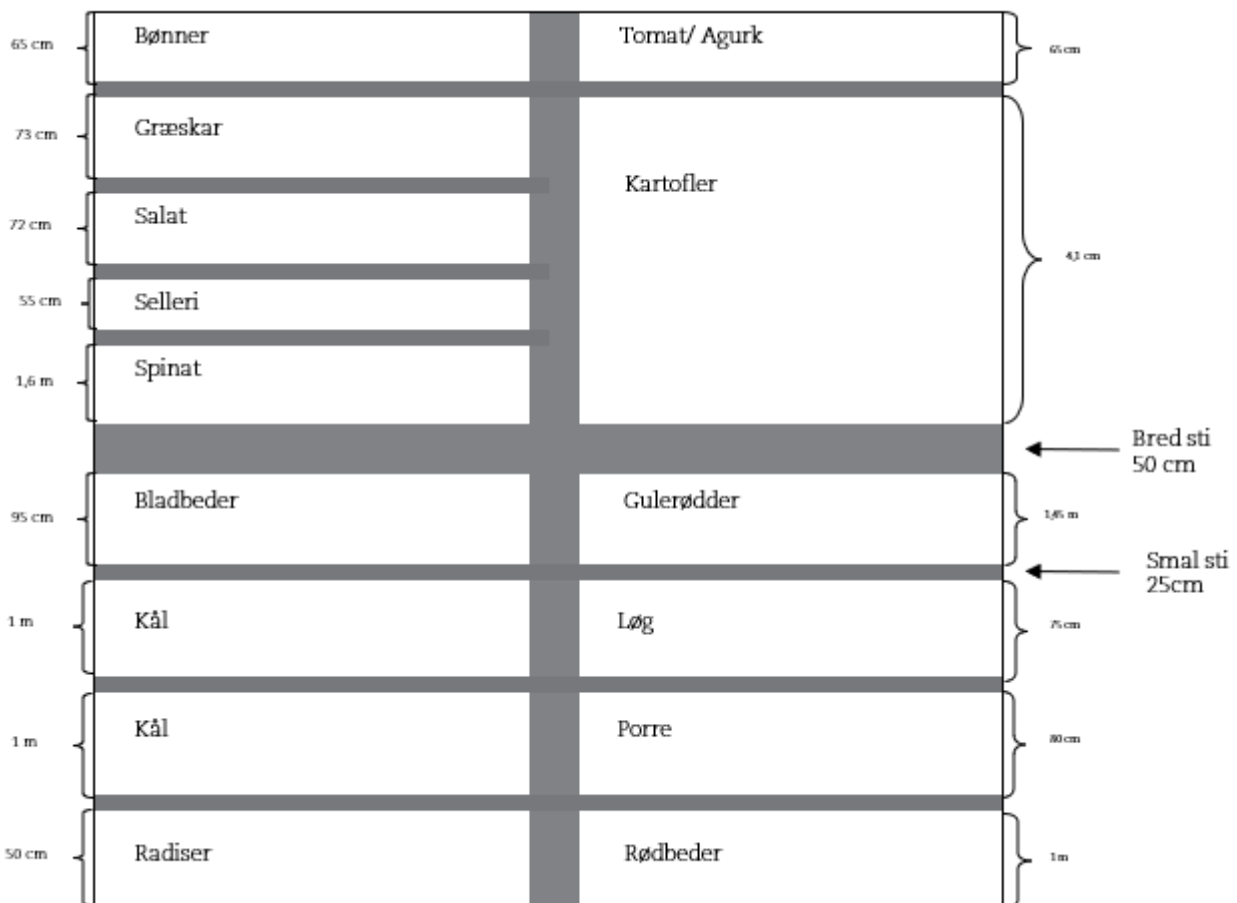
BLANDINGSKULTUR

Nogle planter kan hjælpe med til at holde skadedyr på afstand, når de dyrkes ved siden af grøntsager. Et af de mest brugte eksempler er løg, som dyrkes ved siden af gulerødder. Gulerødder er meget modtagelige over for gulerodsfluen, som tiltrækkes af gulerøddernes duft. Når man planter løg i nærheden af gulerødder, overdøver løgene gulerøddernes duft. Derfor, ud over sædskifte kan man også overveje det her, når man planlægger sin nyttehaver.

Der er mange måder at dele din nyttehaver op på. Tænk over sædskifte, men hav også lidt sjov med opdelingen - leg med forskellige muligheder og så, når du har lagt en plan.

STIER

Stier er en vigtig del af din nyttehaver og gør arbejdet nemmere, fordi man let kan komme frem til grøntsagerne. Det er bedst, hvis man kan undgå at træde på jorden, der hvor grøntsagerne skal vokse, så jorden ikke bliver kompakt og planternes rødder ikke kan udvikle sig uhensigtsmæssigt.

Porrer 20 cm
Rødbeder 35 cm

Del arealet op i fire med et kryds i midten, så det er nemt at komme rundt. Plant i blokke eller rækker.

Du kan evt. bruge tegningen som en guide til planlægning af din nyttehave.

DYRKNINGSVEJLEDNING - EKSEMPLER

BØNNER

Plantevejledning

Så tid: maj - midt juli Så afstand: 20 cm Så dybde: 4 cm

Rækkeafstand: 50 cm

Høst: Sommer til frost

Bønner kræver en varm jordtemperatur, ca. 10 grader, da de ellers spirer dårligt. Man risikerer også at frøene rådner i jorden.

SÅNING

Lav en rille og så frøene i 4 cm dybde, med 20 cm imellem. Gentagne såninger til midt juli sikrer en vedvarende produktion af friske grønne bønner. Så ca. hver 3-4 uge.

SKADEDYR OG SYGDOMME

Bønner kan angribes af forskellige sygdomme og skadedyr. Sørg for, at der er luft mellem planterne, så du kan begrænse svampesygdomme. Sædskifte er meget vigtigt. Snegle vil ofte være det største problem. Fjern dem med hånden. Bønner er kvælstofsamlere ligesom ærter. Det vil sige, at bønnerne optager kvælstof fra luften og videregiver det til de efterfølgende planter. Se også 'ærter'.

HØST

Bedst at spise friske, men de kan også gemmes i fryseren, hvis der kommer for mange på en gang.

Man kan høste hver anden dag i sæsonen. For at planten bliver ved med at producere nye bælg, er det vigtigt at få høstet de store bønner, ellers går den i stå.

KÅL

Plantevejledning

Så tid: marts-maj

Udplantningstid: Maj (frostfrit) – juni

Rækkeafstand: 50x50 cm

Høst: Efteråret (smager bedst efter frost)

Dæk med net mod skadedyr (kålsommerfugl), lige efter udplantning.

SÅNING

Grønkål kan sås direkte fra sidst i april, eller plantes ud som forkultiverede planter i maj. Vand planten godt inden du planter, samt bagefter. Ved lange perioder med tørt vejr, især når planterne er unge, bør der også vandes. Kål kan godt lide at blive plantet dybt.

SKADEDYR OG SYGDOMME

Som andre arter i kålfamilien angribes grøn kål af kålsommerfuglenes larver. Det gode ved grøn kål er, at selv om kållarverne spiser en stor del af bladene, vil der altid nå, at komme en del nye i løbet af efteråret. Man kan forebygge angreb ved at overdække grøn kålen med insektnet fra udplantning. Det er dog også relativt let at pille kållarver af, nogle gange om ugen, og på den måde begrænse skaderne. Duer - samt harer og råvildt om vinteren - elsker kål, men nettet beskytter kålen. Kål er korsblomstret og kan angribes af forskellige sygdomme, her er det vigtigt at følge sædskiftet nøje. Kål er meget næringskævende.

HØST GRØNKÅL

Pluk de unge blade, men lad være med at ribbe planterne helt. Lad topkuddene være, så vil planten kunne lave nye blade. Det er bedst at plukke et par blade fra hver plante. Grøn kål kan høstes gennem hele vinteren, men bladene kan også blancheres og fryses ned og bruges senere på sæsonen.

HØST HVIDKÅL, RØDKÅL OG SPIDSKÅL

Brug en kniv og skær hovederne af, når de er blevet faste. Skal høstes inden der kommer alt for meget frost.

GLASKÅL

Plantevejledning

Så tid: marts - maj

Udplantningstid: maj (frostfrit) - juni Rækkeafstand: 25x40cm

Høst: Afhængig af sort, sommer til frost. Dæk med net mod skadedyr efter udplantning.

SÅNING

Glaskål kan sås direkte fra maj - juli, eller plantes ud som forkultiverede planter fra maj. Vand planten godt inden du planter ud, samt bagefter. Gentagne såninger hver 3-4 uge sikrer forsyning med frisk glaskål hen over sæsonen.

SKADEDYR OG SYGDOMME

Angribes som andre arter i kålfamilien af kålsommerfuglenes larver. Angreb kan forebygges ved at overdække med insektnet fra først i juli samt ved at pille kållarver af nogle gange om ugen og på den måde begrænse skaderne. Se 'Grøn kål'.

HØST

Knolde høstes når de er min. 5 cm i diameter. Både blade og knold kan spises. En god ide er at lave et jorddække, således at jorden holdes fugtig. Hvis planterne mangler vand, kan de blive 'træede' og stort set uspiselige. I tørre perioder kan det være nødvendigt at vande.

GRÆSKAR OG BESLÆGTEDE SQUASH MF.

Plantevejledning

Så tid: marts-maj

Udplantningstid: Maj (frostfrit) Afstand: 100x100cm

Høst: Sommer - frost

SÅNING

Forkultiveres eller sås direkte. Plantes i samme dybde som de er i potten. Vand godt, inden du planter ud, samt bagefter.

HØST

De er modne, når stilken skifter farve til brunlig og kan også høstes og spises unge. Ved korrekt opbevaring kan de lagres længe, det vil sige frostfrit, køligt og med lufttilstrømning - ligesom kartofler.

Græskar er meget pladskrævende. Varmeelskende. De kan, i gode somre, give meget stort udbytte. Blomsterne kan også spises, men tager man hunblomsterne, kommer der ikke noget græskar. Spørg hvis du er i tvivl.

GULERØDDER

Plantevejledning

Så tid: april - juni

Så afstand: Tynd, det vil sige, fordel de meget små frø så godt som muligt

Så dybde: 1 cm

Rækkeafstand: 20 cm

Høst: Sommer-frost

Gulerødder behøver ikke nogen særlig velgødet jord, og kan faktisk ikke fordrage frisk gødning. Frisk gødning får roden til at forgrene sig, mens for meget kvælstof får den til at sprække og lave blade på bekostning af rødderne.

SÅNING

Så gulerødder så tyndt som muligt. Senere udtyndes gulerødderne, så der er 3-8 cm mellem planterne, da man ellers ender med en masse alt for små og ubrugelige gulerødder.

SKADEDYR OG SYGDOMME

Når man udtynder gulerødder, skal man være opmærksom på, at gulerodsfluen tiltrækkes af gulerodslugten, som er særlig stærk, når man beskadiger planterne. Det er derfor meget vigtigt at tynde ud så tidligt på dagen som muligt, hvor gulerodsfluen ikke flyver. Alle de fjernede gulerødder indsamles omhyggeligt og gemmes godt væk i kompostbunken. Hvis gulerodsfluen får lov til at lægge æg, kommer der larver i gulerødderne. Her kan også dækkes med net, hvis det er et startproblem. Gulerodsfluer og andre skadedyr kan man forvirre, så de ikke så let finder planterne, ved at anvende blandingskultur.

HØST

Gulerødder er lækrest friske, men kan lagres. Man kan også dække dem mod frost og høste i vintermånederne.

KARTOFLER

Plantevejledning

Lægge tidspunkt: marts - maj

Rækkeafstand: 30x50 cm

Plantedybde: 10 cm

Høst: Tidl. sommer - efterår

LÆGNING

Man kan enten lave en rille ca. 10 cm dyb med en hakke og lægge kartoflerne med 30 cm mellemrum, eller man kan plante dem i huller lavet med en håndskovl. Uanset hvilken metode der anvendes, dækker man efter lægning kartoflerne med jord. Og når planten er kommet frem, skal man sørge for at hypp dem. Dvs. man skraber jord op omkring kartoflerne således at jorden former en vold ovenover. Dette gøres igen når kartoflerne når en højde på 20 cm, og indtil kartoflens blade når sammen i rækkerne. Det er bedst at holde kartofler vandet, hvis der er længerevarende tørre perioder. Her kan man også bruge jorddække.

Hypningen har 4 funktioner: 1) forebygger at kartoflerne får lys og bliver grønne 2) beskytter knoldene mod at blive inficeret med kartoffelskimmel 3) beskytter mod ukrudt. 4) fremmer et godt udbytte.

SKADEDYR OG SYGDOMME

Skimmel kan være et problem med kartofler. Bladene bliver gule og brune og begynder at krølle. Kartoflerne udvikler sorte pletter og rådner. Klip bladene at, når de første tegn på skimmel konstateres. Især i regnfulde perioder er det vigtigt at fjerne skimmelangreb.

HØST

Vær forsigtig med ikke at skade kartoflerne, når de graves op. Når kartoflerne er gravet op, lægges de til tørre i solen og pakkes i kasser/sække. Hvis du vil opbevare kartofler, skal dette ske på et mørkt, køligt og frostfrit sted. Ny opgravede kartofler er fantastiske, men i efteråret tages alle kartofler op, og lagres.

LØG

Plantevejledning

Såning fra februar Sættes i jord: april-maj

Så afstand: 5-10 cm

Så dybde: 1-2 cm løget skal dækkes

Rækkeafstand: 25-30 cm

Høst: Tidl. sommer-til modne juli/aug.)

PLANTNING

Løgene skal sættes med løgets rodende nedad i jordoverfladen, så de akkurat kan dækkes med lidt jord. Sættes de dybere, hæmmes væksten. Løg skal stå fast, så de ikke vælter, så derfor presses jorden fast ind omkring løget. Når løgene står godt fast, bliver det også sværere for fuglene at hive løgene op. Vandes i tørre perioder i forsommeren, da man ellers kun får små løg. Løg kan også sås fra frø til senere udplantning.

HØST

Man kan høste løg igennem hele sommeren, og indtil de bliver angrebet af løgskimmel samt lægger sig ned. Dette sker afhængigt af vejret en gang i juli. Der sker ikke umiddelbart noget med selve løget når toppen visner, men løgene skal høstes og renses, inden skimmelen breder sig ned til selve løget. Efter høst kan de lagres længe ved den rette opbevaring.

PORRE

Plantevejledning

Så tid: februar- maj

Udplantes: maj-juni

Afstand: 5-15 cm

Plantedybde: Dybt, men skal stadig stikke op af jorden.

Rækkeafstand: 30 cm

Høst: Sensommer - gennem hele vinteren, afhængigt af sort.

PLANTNING

Porrer kan plantes med forskellig afstand. Hvis man kan lide tykkere porrer, plantes med stor afstand (30 cm mellem rækkerne og 15 cm afstand i rækken). Hvis man gerne vil have dem tyndere, sættes de tættere, ca. 5-8 cm mellem planterne.

Lav et hul og sæt porren heri, så der er ca. 5 cm af bladene over jorden, tryk jord ind omkring og vand efterfølgende. Som porrerne vokser, hyp da jord omkring dem - dette giver de hvide stængler.

Porrer vokser meget langsomt fra frø (ligesom løg). Derfor er det bedst at så dem i drivhus meget tidligt.

RADISER

Plantevejledning

Så tid: februar - august

Så afstand: Tyndt

Så dybde: 1 cm

Rækkeafstand: 15 cm Høst: Fra sent forår

SÅNING

Radiser kan sås ca. hver anden uge, for gentagen høst. De vokser meget hurtigt og man skal derfor så lidt og tit, da man ellers ender med alt for mange store radiser, eller at de går i blomst. Radiser har en hurtig udviklingsperiode på 4-6 uger. De kan derfor sås mellem grøntsager med en længere udviklingstid (f.eks. mellem kål rækker). Forskellige sorter egner sig til forskellige årstider.

HØST

Høst dem når de er tilstrækkelig store til at spise. Smid dem væk, som er blevet for store og gamle, da de vil smage 'træagtigt'. Allerbedst at spise samme dag, som de høstes.

RØDBEDER

Plantevejledning
Så tid: april- først i juli
Så afstand: 3- 15 cm
Så dybde: 1- 2 cm
Rækkeafstand: 20 cm
Høst: Sommer- frost

SÅNING

Kan sås i flere hold, hvis man gerne vil have mange små lækre rødbeder hele sommeren. Størrelsen på rødbeden reguleres ved hjælp af planteafstanden. Så frøene med større afstand for at få større rødbeder. Hvis rødbeder kommer til at mangle vand, gror de langsomt og bliver bitre og 'træede', eller de går i blomst. Frøkapslerne indeholder ikke bare et, men flere frø, derfor er det oftest nødvendigt at udtynde til den ønskede planteafstand.

HØST

Det er ikke kun roden at rødbeden, vi spiser. De sprøde blade af rødbeder er fine i salatskålen. De sidste rødbeder skal høstes inden frost. Kan opbevares køligt og frostfrit.

SALAT

Plantevejledning
Så tid: marts - juli
Så afstand: 15-30 cm afhængig af sort
Så dybde: 1 cm
Rækkeafstand: 30 cm Høst: Tidligt sommer-frost

SÅNING

I en salathave er det vigtigt at så lidt, men tit - ca. hver anden uge. Der findes mange salatorter som skal behandles lidt forskelligt. Pluksalat danner ikke hoveder, men masser af blade, som man kan høste løbende. Her plukker man bare de blade man skal bruge, og planten vokser roligt videre.

Den vil dog gå i blomst på et tidspunkt og blive meget bitter. Ved hovedsalat tager man hele planten op, eller skærer den af ved jordoverfladen. Der findes sorter, som egner sig bedst til hver sin årstid.

Salat kan udsås i den valgte planteafstand eller man kan lave et forspiringsbed, når man ikke har et drivhus til rådighed, hvorfra man tager planterne, når de er store nok og planter dem til deres blivende plads.

Salat kan ikke lide at spire, når det er alt for varmt. Salat bliver sjældent angrebet af skadedyr og sygdomme. Det kan dog ske. Det værste er som regel, at man skal finde sig i at dele med harer og andet vildt.

PERSILLE

Plantevejledning
Så tid: april - maj
Så afstand: Tynd
Så dybde: 2 cm
Rækkeafstand: 35 cm
Høst Gennem sommeren

SÅNING

Persillefrø spirer langsomt, og i den periode skal de have nok vand, ellers spirer de ikke. Udtynd så der er 10-15 cm mellem planterne. Når man udtynder, skal man fjerne planterne, da lugten tiltrækker gulerodsfluen, som

angriber alt i skærblomstfamilien. Persille kan med fordel forspires og plantes ud. Grundet den lange udviklingstid, som gør at ukrudt får et forspring - og det kan være svært for den utrænede at finde de bittesmå persilleplanter i mængden af ukrudt.

HØST

Når først planten har etableret sig, kan man høste det meste af planten, og den vil skyde igen. Ellers skal man være lidt varsom og kun tage nogle af stænglerne og bladene. Persillen høstes løbende i den ønskede mængde.

Plantevejledning

Plantevejledning er kun vejledende og uden ansvar for Solsikken, da vejrlig og geografiskforhold etc. kan have afgørende betydning.

RA30	Daikon/Kinaradise	50-70		50 gr		150 kg		(D) Sommerbrug fra april. Vinteropbevar.fra juli			20-25x40
RO10	Røer Kålroe	450-500		10-15 gr		800-1000 kg		April-juli			10-15x50
RO20	Røer Majroe	450-500		15-20 gr		500-600 kg		April-juli			5-10x40
RE20-30	Rødbede Rund	60-90		200 gr		700-800 kg		Sidst i maj til juni			3-5x50
RBS0	Rødbede Lang	60-90		200 gr		800-1000kg		Sidst i maj til juni			3-5x40
S SA010	Batavia salat	1000		(D) 8 gr (F) 3 gr		500 planter		Marts-juli		Februar-juli	40x50
SA015-016	Hovedsalat	1000		(D) 10 gr (F) 5 gr		1000 planter		Maj-juli		Marts-juni	25-30x40
SA020	Hovedsalat rød/grøn	1000		(D) 10 gr (F) 5 gr		1000 planter		Maj-juli		April til sidst i juli	30x40
SA040	Iceberg, Saladin	1000		(D) 8 gr (F) 3 gr		500 planter		Maj-juli		Maj-august	40x50
SA045-046	Iceberg, Set/Calgary	1000		(D) 8 gr (F) 3 gr		500 planter		April-juni		Maj-august	40x50
SA050-055	Frisesalat	1000		(D) 15 gr (F) 5 gr		800 planter		Maj-juni		Maj-august	25-30x40
SA065	Pluksalat	1000		(D) 7 gr (F) 2 gr		400 planter		Maj-juli		Maj-august	50x50
SA080	Feldtsalat	600-700		25-30 gr		3500-4000 planter		(D) Marts-sept. Væksthus året rundt			10-15x40
SA082	Raddichio	600-800		30-40 gr		3000 planter		Juni-juli		Maj-juli	30x30
SA085	Rucola	500		100 gr		60 kg		April-september			5-10x10
SA086	Rucola, Vild	4000		25 gr		60 kg		April-september			15x20
SA090	Endivie	600-700		(D) 15 gr (F) 10 gr		800 planter		Maj-juni		Maj-september	30x30
SA095	Julesalat	400-600		20-30 gr		2500 planter		Maj-juni			20x20
SA100	Romasalat	1000		(D) 8 gr (F) 3 gr		500 planter		Maj-juni		Maj-august	40x50
SE10-50	Selleri,Blod & knold	1500		1-2 gr		500 stk				juni	40x50
SK10	Skorzonrod	80-90		50 gr		80-100 kg		midt april-juni			10x50
SP15	Spinat	80-90		(800 gr)-40 gr		50-60 kg		Marts-august			(2-3) 20-25x50
SP20	Spinat New Zealand	12-15		30 gr		150 kg		Frostfrit		Maj-juni	100x100
SP30	Senneps spinat	300-400		10 gr		75 kg		Marts-august			30x30
SQ10-15	Squash, Hokkaido	4-6		5 gr		200-400 kg		Frostfrit		Frostfrit	200x200
SQ20-30	Squash, Grøn - zapalito	6-7		20 gr		200-400 kg		Frostfrit		Frostfrit	100x100
T	Tomater	300		1½ gr		1000-1500 kg				7 uger efter såning	3 planter pr. m2
TO25	Busktomater	300		1 gr		400-500 kg		Februar-april		Maj-juni	2 planter pr. m2
TO80	Tomatillo	800-1000		½ gr		200-400 kg		Februar-april		Maj-juni	1 pl. pr. m2
RT05	Ærter, Høj	4-5		500 gr		60-70 kg		Fra midt april		Frostfrit	10-30x100
RT15 & 40	Ærter marv & sukker	4-6		1500 gr		30-50 kg		Fra midt april			5-10x50
KARTOFFLER											
	Antal kartofler pr. kg.			Førbøg til 100 m2		Høstubbytte på 100 m2		Lægge-tids punkt		Plante- X rækkeafstand i cm	
KA10	Tidlig	15-20		20-25 kg		150-180 kg		Februar-maj		30x50	
KA40-50	Middeltidlig	15-20		20-25 kg		200-250 kg		Marts-maj		30x50	
KA70	Sen	10-50		20-25 ka		200-250 kg		Marts-maj		30x50	
KA80	Aspargeskartofler	15-30		15-18 kg		150-180 kg		Marts-maj		30x50	
KA80	Jordskokker	25-30		25 kg		200-250 kg		Marts-april		30x50	
STIKLØG											
	pr. kg			antal løg til 100 m2		antal planter		Høstubbytte udplantningstid		Plante- X rækkeafstand i cm	
ST10	Kepaløg	150-250		25 kg		300 kg		Marts-primio maj		5-10x40	
ST20	Rødløg	100-150		30-35 kg		300 kg		Frostfrit		5-10x40	
ST30-35	Skalotteløg	40-50		25-30 kg		200 kg		Marts- primio maj		10x30	
ST60-65	Hvidløg	18-22		30-35 kg		200-250 kg		Forårsmarts, Efterårsokt		6-8x25	
ST70	Kepaløg - vinter	300-400		15-20 kg		200-250 kg		Oktober		5-10x40	

Plantevejledningen er udarbejdet af:

SOLSIKKEN

Skellerupvej 89 - Linå
DK - 8600 Silkeborg

Tlf: 86841546 Fax: 86841746

E-mailsolsikken@solsikken.dk

Få mere info om de enkelte sorter på

www.solsikken.dk

Plantevejledning

Plantevejledning er kun vejledende og uden ansvar for Solsikken, da vejrlig og geografiske forhold etc. kan have afgørende betydning.

GRØNSAGER	Antal/rør pr. gr.	Frøforbrug til 100 m ²	Høstdybytte på 100 m ²	Såtid: Direkte (D)	Såtid: Forkultiveres (F)	Udplantningstid	Plante- X Rekkeafstand i cm
A AGI 0-20	30-40	55 stk	2000-3000 stk		April-maj	Temp. over 10-12 C.	100x150
AG30	30-40	55 stk	1500-2000 stk		April-maj	Juni	100x100
AG40-45	30-40	5 gr	100 kg	Maj-juni	April-maj	Frostfrit	50x150
AG50	25-30	10 gr	200-300 kg.	Maj-juni	April-maj	Frostfrit	50x150
AR10	18-23	5 gr	ca. 3 pr. plante		Februar-marts	Frostfrit	90x90
AU10-15	120-130	2gr	3000-3200 stk		Marts-april	Juni	75x75
BE10-20	60-90	25 gr	500 kg	April-juli			30-35x50
BN10-30	2-3	1000-1500 gr	50-60 kg	Sidst i maj til juni	April-maj	20-25x50	5-10 kg
BN50-60	2-3	200 gr	80-100 kg	Sidst i maj til juni	April-maj	Juni	40-50x100
BN70	5-6	3000 gr	10-12 kg	Maj-juni	April-maj		2-3x40
BN80	1-2	1000 gr	80-100 kg	April-maj	April-maj		15-20x50
C CHI15-20	120-220	2 gr	250 planter		Januar-marts	Juni	40x80
F FE10	150-200	(D) 20 gr (F) 10 gr	200 kg	Juni-juli	April-juni	Maj-juli	25-30x30
FE20	200-250	(D) 40 gr (F) 10 gr	200 kg	Marts-juni	Februar-maj	Maj-juli	20x25
FE30	380-400	(D) 40 gr (F) 10 gr	200 kg	Maj-juni	Marts-maj	Frostfrit	30x30
G GR10	2-3	20 gr	800-1200 kg	Maj-juni	April-juni	Frostfrit	200x200
GU10	500-600	20 gr	400-500 kg	Marts-juli			3-5x50
GU20-30	800	20 gr	400-500 kg	April-juni			3-5x50
GU40	800	15-20 gr	500-600 kg	April-juni			5-6x50
K KL05	300-400	2½ gr	400 stk		Februar-marts	April-maj	50x50
KL15	300-400	2½ gr	400 stk		April-juni	Juni-juli	50x50
KL20	150-200	5 gr	200 kg		April-juni	Maj-juli	50x50
KL25-30	300-400	10 gr	300 kg	Maj-juli			25x40
KL35-38/50-55	300-400	2½ gr	400 stk		Marts-juni	Maj-juli	50x50
KL80/85-87	300-400	2½ gr	400 stk		Marts-juni	Maj-juli	50x50
KL40-45	300-400	2½ gr	400 stk		Februar-april	Maj-juni	50x50
KL60	300-400	2½ gr	500 stk	Juli-august	Marts-juli	Juni-august	40x50
KL65	300-400	2½ gr	500 stk	Juli-august			25-30x30
KL70-75	300-400	2 gr	300 stk		April-juni	Maj-juli	60x60
KL90	300-400	4 gr	600 stk		Marts-juni	Maj-juli	30x50
L LG15	200-300	30-40 gr	300 kg	April-maj	Marts-april	Maj	2-4x50
LG40	200-300	40-50 gr	5000-6000 stk	Marts-august			2-4x40
M MA10	42128	150 gr	1000-1500 stk		April-maj	Juni	40-50x50
ME10-20	30-40	5 gr	600-800 kg		Marts-maj	Juni	40x150
ME30	5-10	40 gr	1000-1200 kg		Marts-maj	Juni	40x150
PA10	200	30-40 gr	300-500 kg	April-juni			8-10x50
PE10-25	120-130	2 gr	50-80 kg		Januar-marts	Maj-juni	40x80
PE30	120-130	3 gr	50-80 kg		Januar-april	April-juni	40x80
PR10	800	20 gr	600 kg	Midt april-maj			5-10x50
PO10-20	300-350	10 gr	1700 stk	April-maj	Februar-april	Frostfrit	5-10x50
RA10-12	100-150	250 gr	21000 planter	Februar-august			2-5x15-20
RA15	100-150	100 gr	5000-7000 planter	Februar-august			10-15x40
RA20	80-100	25 gr	100-150 kg	(D) Sommerbrug fra marts. Vinteropvar. fra juli			20-25x40

Vejledende spiretemperatur og spiretid for grøntsagsfrø					
www.solsikken.dk					
Dansk navn	Latin	Spiretemperatur			Spiretid Antal dage
		Min	Optimal Max		
Agurk	<i>Cucumis sativus L.</i>	16	20-30	40	3-4
Artiskok	<i>Cynara scolymus L.</i>	5	16-18	24	7-9
Asparges	<i>Asparagus Officinalis</i>	10	20-29	35	10-12
Aubergine	<i>Solanum melongena L.</i>	20	25-30	32	5-7
Bladbede	<i>Beta vulgaris L. var. cida L.</i>	5	15-30	35	5-7
Bladselleri	<i>' Apium graveolens L. var. dulce</i>	5	15-20	25	7-9
Bønne	<i>Phaseolus vuloaris L.</i>	10	15-30	37	7-9
Bønne, Hestebønne	<i>Vicia faba L.</i>	8	17-28	32	8-14
Bønne, Pralbønne	<i>Phaseolus coccineus L.</i>	15	20-25	30	8-16
Chili	<i>CaDSicum annuum L.</i>	15	24-32	40	7-8
Græskar	<i>Curbita</i>	15	20-24	40	7-10
Cikorie	<i>Cichorium intybus L.</i>	10	16-24	30	6-11
Dild	<i>Anethum araveolens L.</i>	10	20-25	30	10-20
Endivie	<i>Cichorium endivia L.</i>	10	20-24	30	10-14
Fennikel	<i>Foeniculum vulgare</i>	8	16-18	24	12-14
Gulerød	<i>Daucus carota</i>	5	10-30	35	6-8
Havrerød	<i>Traa opoaon oorrifolius L.</i>		18-24		10-14
Hestebønne	<i>Vicia faba L.</i>	8	17-28	32	8-14
Kepaløg	<i>Allium cepa L.</i>	5	10-30	35	4-5
Kinakål	<i>Brassica rar,a. L subsp. oerviridis</i>	5	15-25	30	4-6
Knoldselleri	<i>Apium araveolens L. var. raDaceum</i>	7	20-24	30	10-14
Kål	<i>Brassica oleracea</i>	5	15-25	35	5-10
Kålroe	<i>Brassica naDus L.</i>	5	17-28	40	4-8
Majroe	<i>Brassica rar,a. L subso. rana</i>	5	15-35	40	1-3
Majs	<i>Zea Mays L.</i>	10	20-30	40	3-4
Melon	<i>Cucumis melo L.</i>	16	20-30	35	4-6
New Zealand spinat	<i>Tetragonia tetragonioides</i>	10	16-23	35	6-8
Okra	<i>Abelmoschus esculentus</i>	15	20-30	40	7-10
Pastinak	<i>Pastinaca sativa L.</i>	5	10-20	33	14-18
Peberfrugt	<i>Cansicum annuum L.</i>	15	24-32	40	7-8
Persille	<i>Petroselinum crispum</i>	10	18-25	32	14
Persillerød	<i>Petroselinum crisoum var. tuberosum</i>	10	18-21	32	10-14
Porre	<i>Allium oorrum L.</i>	5	20-21	35	10-14
Radise	<i>Ranhanus sativa L.</i>	5	15-30	35	4-6
Ræddike	<i>Raohanus sativus L var niger</i>	5	16-26	35	4-6
Rødbede	<i>Beta vulgaris L. var. vulgaris</i>	5	15-30	35	5-7
Rucola	<i>Eruca sativa</i>	5	15-25	30	7-14
Salat	<i>Lactuca sativa L.</i>	5	10-20	25	4-6
Skorzonerød	<i>Scorzonera hisoanica L.</i>	5	14-24	32	7-12
Spinat	<i>Spinacia o/eracea L.</i>	5	5-15	30	5-6
Squash	<i>Cucurbita pepo L.</i>	16	21-29	40	7-14
Tomat	<i>Lycopersicon esculentum Mill</i>	10	22-27	35	6-8
Ært	<i>Pisum Sativum L.</i>	5	10-25	30	6-9

Har du spørsmål?

**Kontakt Grantoftegaards gartner
Johannes Munk
Tlf. 20108918**

